

Základní škola a Mateřská škola Meziboří,
Příspěvková organizace
J. A. Komenského 340, Meziboří 435 13

PREVENTIVNÍ PROGRAM ŠKOLY

Školní rok 2022/2023

Garant programu: Mgr. Jan Peška

Školní metodik prevence: Mgr. Irena Patková

Realizátoři programu:

- preventivní tým (výchovný poradce Mgr. D.Kunkelová, zástupce vedení školy Mgr. J.Bílek, učitelka I.st. Mgr. J.Nováková, učitel II.st. J. Drtil)
- všichni pedagogičtí pracovníci školy
- školní psycholožka: PhDr. Zdena Pavlíková

Obsah:

- 1) Úvod
- 2) Charakteristika školy
- 3) Výchozí situace
- 4) Cíle programu
- 5) Ukazatele úspěchu
- 6) Vymezené cílové populace
- 7) Metody práce
- 8) Aktivity v oblasti specifické a nespecifické primární prevence
- 9) 8.1. 1.stupeň
 - 8.2. 2.stupeň
 - 8.3. Znalostní kompetence žáků
 - 8.4. Třídnické hodiny
 - 8.5. Metodická pomoc pedagogům
 - 8.6. Volnočasové aktivity
 - 8.7. Školní tábor
 - 8.8. Školní družina a školní klub
 - 8.9. Program Výchova ke zdraví
 - 8.10. Spolupráce se školní psycholožkou
 - 8.11. Metodik prevence rizikového chování
- 9) Rodiče
 - 9.1. Formy práce s rodiči z pohledu primární prevence
- 10) Metodické učební materiály, videokazety, DVD a další pomůcky
- 11) Program proti šikanování
 - 11.1. Charakteristika šikanování
 - 11.2. Projev šikanování
 - 11.3. Odpovědnost školy
 - 11.4. Program proti šikanování
 - 11.5. Postupy řešení šikany
 - 11.6. Metody vyšetřování šikanování
 - 11.7. Výchovná opatření
 - 11.8. Spolupráce s rodiči
 - 11.9. Spolupráce se specializovanými institucemi

- 11.10. [Selhání školy v řešení šikany](#)
- 11.11. [Znaky šikanování](#)
- 11.12. [Stádia šikanování](#)
- 11.13. [Příklady šikanování](#)
- 11.14. [Pro žáky](#)
- 12) [Postupy řešení při podezření na požití návykové látky](#)
- 13) [Spolupráce s ostatními organizacemi](#)
- 14) [Metodika pro rodiče](#)
 - 14.1. [Jak poznám, že moje dítě bere drogy?](#)
 - 14.2. [Doporučení rodičům, jejichž dítě má problémy s návykovými látkami](#)
 - 14.3. [Metodika K.Něšpora – Proč a jak odmítat alkohol a drogy](#)

1/ Úvod

Preventivní program školy je konkrétní dokument, zaměřený na výchovu žáků ke zdravému životnímu stylu, na jejich osobnostní a sociální rozvoj a rozvoj jejich sociálně komunikativních dovedností.

Rizikové chování, drogy a jiné sociálně negativní jevy jsou velkým společenským problémem. Primární prevence spolu se vzděláváním žáků v oblasti zdravého životního stylu má za úkol předcházet sociálně nežádoucím jevům a zvýšit jejich odolnost vůči nim. Formovat takovou osobnost žáka, která s ohledem na svůj věk bude schopná se orientovat v dané problematice, zkoumat ji, ptát se, dělat rozhodnutí, která si bude vážit svého zdraví a zdraví ostatních, bude umět nakládat s volným časem a zvládat sociální dovednosti.

Preventivní program školy je nedílnou součástí školního vzdělávacího programu a vychází ze školní strategie primární prevence, jejímž hlavním cílem je vytvoření a udržení optimálního sociálního klimatu ve škole. Je každý rok aktualizován a přizpůsoben současnému stavu a potřebám školy. Nedá se tedy považovat za ukončený nebo definitivní. Preventivní aktivity jsou v průběhu školního roku doplňovány do online systému evidence preventivních aktivit (SEPA). Každý další školní rok přináší nové podněty, nápady a zkušenosti. Tvorba tohoto programu vychází z metodických pokynů MŠMT v souladu s § 29 odst. 1 a § 30 odst. 3 zákona č. 561/2004 Sb. a § 18 písm.c) zákona č. 379/2005 Sb., který do rizikového chování dětí, žáků a studentů ve školách a školních zařízeních zařazuje konzumaci drog, včetně alkoholu, kouření, kriminality, gamblingu, záškoláctví, šikanování a jiné násilí, rasismu, intolerance atd. Při jeho tvorbě byl brán na zřetel také Metodický pokyn k primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních; Metodický pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k výchově proti projevům rasismu, xenofobie a intolerance; Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízeních; Metodický pokyn k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování, prevenci a postihu záškoláctví; Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2019 – 2027 a z Akčního plánu realizace Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2019 – 2021.

2/ Charakteristika školy

Základní škola a Mateřská škola Meziboří je úplnou základní školou. Kapacita školy (560 žáků) je v současné době využita částečně – počet žáků ve školním roce 2021-2022 byl 391

(údaj k 31. 8. 2022). Volná kapacita umožňuje jednak výuku v méně početných třídách, dále plnění početnějších tříd na více vyučovacích hodin a v neposlední řadě i přijímání nových žáků v průběhu školního roku.

Vzhledem ke skutečnosti, že škola je jedinou v obci, tvoří žactvo děti ze všech sociálních skupin. Velkou slabinou je špatné zázemí, které nezanedbatelná část žáků s ohledem na sociální problémy regionu má. To se odráží především v získané, relativně nízké důvěře ve význam vzdělání pro vlastní osobní život. Na druhou stranu tato nízká motivace po vzdělání není typická pouze pro žáky ze sociálně slabých skupin, v těchto je však nezdědka podporována i negativním příkladem ze strany vlastních rodičů.

Zkušenost rovněž ukazuje, že není rovnítka mezi špatným rodinným zázemím a kázeňskými problémy žáka nebo žákyně. Rodiče mohou svou výchovnou roli plnit nebo v ní naopak selhávat bez ohledu na vzdělání, společenské postavení nebo hmotné zabezpečení.

Někteří žáci naší školy se soustřeďují v různých partách, které leckdy svádí k různé nekalé činnosti. U těchto dětí se ukazuje nedostatek etických zásad a zábran v důsledku nedostatečné socializace a tedy akceptace sociálních norem. Tento stav je možno do jisté míry korigovat důsledným výchovným vedením a dohledem. U dětí, jejichž pozitivní vývoj je ohrožen nebo narušen dysfunkčním prostředím, je třeba přispět k rozvíjení hodnotových zájmů, pozitivních individuálních vlastností a mezilidských vztahů.

Proto je prevence v našem zařízení tolik důležitá. Hlavními prvky v preventivní činnosti je systematickosti a návaznost.

Mezi největší problémy v oblasti rizikového chování na naší škole patří:

- Počínající netolismus u některých žáků
- Vysoká absence a skryté záškoláctví
- Projevy šikany a kyberšikany a další rizikové formy komunikace prostřednictvím multimedií
- Rizikové sporty a rizikové chování v dopravě
- Poruchy příjmu potravy
- Kouření žáků v okolí školy
- Užívání návykových látek – kouření marihuany

3/ Výchozí situace - využití evaluace z předchozího školního roku + stanovení cílů nového PPŠ

V školním roce 2021/2022 bylo naplánováno několik cílů PPŠ:

- **Boj proti netolismu** – nadměrné užívání mobilních telefonů ve školním prostředí; omezení mobilních zařízení hlavně během přestávek, kdy mají žáci nabírat psychické i fyzické síly k další výuce
- **Respekt vůči autoritám a vzájemný respekt mezi žáky**
- **Posilování hodnotového žebříčku**
- **Šikana a kyberšikana**
- **Prohlubování sebeovládání** – zvládání svých emocí; odpovědnost za své činy a uvědomění si následků svého počínání
- **Rozvoj mezilidských vztahů** – ochota pomoci bez nároku na odměnu; lidská slušnost
- **Snížení absence ve škole** jako prevence hrozícího školního neúspěchu v případě nedoplňování si učiva
- **Zvyšování sociálních kompetencí** – posilování komunikačních dovedností a prohlubování pozitivního sociálního klima
- **Zavádění pohybové aktivizace v rámci běžných hodin** (nejen v hodinách TV)

PPŠ naplňovali z největší části třídní učitelé jednotlivých tříd. Významnou úlohu v preventivní činnosti sehráli i ostatní pedagogové a asistentky pedagoga. Tématem se zabývala i školní družina.

Pro tento **školní rok 2022/2023** bude mít PPŠ stanoven i nadále více cílů, které vycházejí z návrhů od členů pedagogického sboru. Třídní učitelé budou realizovat svou preventivní činnost podle toho, co je akutním a aktuálním problémem v jejich kmenové třídě (zejména na 1. stupni). Na konci školního roku pak sami zhodnotí, zda cíl, který si stanovili, byl pro třídní kolektiv přínosným a zda došlo k posunu a zlepšení. Jednotlivé cíle se mohou (a jistě i budou) navzájem prolínat. Preventivní činnost se neobejde bez zapojení všech pedagogických pracovníků.

Cíle prevence se v letošním školním roce zaměří tradičně především na žáky naší školy, ale také na jejich rodiče/ zákonné zástupce a samotné pedagogické pracovníky školy.

Cíli jsou:

1. Zdravý způsob života včetně života bez závislostí
2. Vytváření pozitivního sociálního klimatu - skupinové práce, atmosféra pohody a klidu bez nadměrného tlaku na výkon
3. Šikana a kyberšikana - rizika, způsoby obrany
4. Formování právního vědomí a morálních hodnot, uznávání autorit

5. Plnění školních povinností a učení se přijímat zodpovědnost za vlastní jednání
6. Pohybová aktivizace nejen v hodinách TV
7. Zvýšení povědomí o významu preventivní činnosti u rodičů/ ZZ (ve škole, doma)
8. Prohlubování preventivních dovedností u pedagogických pracovníků školy

4/ Cíle programu

- viz. výše
- výchova ke zdravému životnímu stylu
- rozvoj etického a právního vědomí
- výchova k odpovědnosti za zdraví své i ostatních
- prevence šikany - práce s ohroženými jedinci /agresor - oběť/
- vytváření eticky hodnotných postojů a způsobů chování
- snaha o změnu postoje u dětí, které již do kontaktu s drogou přišly
- zvyšování odolnosti dětí vůči droze
- sexuální výchova /bezpečný sex/
- rozvoj schopnosti správné komunikace
- zkvalitňování mezilidských vztahů
- výchova k samostatnosti
- snaha o kladné sebepojetí u dětí a rozvoj schopnosti mít sám sebe rád
- upevňování přátelského vztahu mezi pedagogy a žáky
- vhodné trávení volného času
- metodická a informační pomoc pedagogům
- navázání vztahu rodiče - pedagog - škola
- další vzdělávání pedagogických pracovníků v oblasti prevence
- snížení projevů vandalizmu

Cílem PPŠ je zvýšit odolnost dětí a mládeže vůči rizikovému chování a tím dosáhnout zlepšení vztahů v třídním kolektivu a celkově příznivého sociálního klimatu ve škole mezi žáky různých věkových kategorií. Dále motivace žáků k zásadám zdravého životního stylu (zdravá výživa, fyzická a psychická hygiena, hodnota zdraví, nemoc, léky - jejich pozitivní i negativní stránka), ta je možná jen v případě spolupráce s rodiči.

Škola poskytne žákům základní nezkrácené informace o zakázaných, ale volně dostupných návykových látkách, škodlivosti kouření na jejich mladý a nevyvinutý organismus, riziku zneužívání drog, drogové prevenci v souvislosti s AIDS a o alkoholismu.

Preventivní program zasahuje výchovnou a naukovou složku vzdělávání během celého školního roku, směřuje k pozitivnímu ovlivnění klimatu tříd, k pozitivní změně motivace žáků a pedagogů a změnám vyučovacích metod.

Program sleduje obecné cíle, zejména zaměřené do oblasti zdravého životního stylu, na prevenci kriminality mládeže; na prevenci zneužívání návykových látek, různé formy působení na postoje a ovlivňování chování dětí a poskytování široké nabídky pozitivních alternativ chování.

Dlouhodobé cíle - žáci

- trvale prohlubovat informace o rizikovém chování a o následcích, které mohou mít
- sexuální výchova a osvěta
- dopravní výchova
- posilovat právní vědomí – kriminalita, zákony, předpisy
- osvojit si potřebné sociální dovednosti, zdravý životní styl
- posilování zdravého sebevědomí, umět se přiměřeně prosadit v kolektivu
- konflikty řešit nenásilnou formou
- prohlubovat umění komunikace mezi vrstevníky, dětmi a dospělými

Dlouhodobé cíle - učitelé

- podporovat vzájemnou pozitivní komunikaci mezi kolegy a žáky
- vzdělávání pedagogů v oblasti prevence
- prohlubování týmové spolupráce
- zlepšení komunikace mezi rodiči a školou

Střednědobé cíle – žáci

- vlastní aktivita žáků – zapojení žáků do charitativní činnosti, do projektů
- prohlubování úcty k druhým
- budování zdravých kamarádkských vztahů
- vhodné řešení mezivztahových nedorozumění
- uznávání autorit
- prevence netolismu
- rozvoj empatie

Krátkodobé cíle – učitelé

- snížení počtu zameškaných hodin a jejich objektivní omlouvání rodiči
- zapracování na hodnotové orientaci dětí i rodičů

- rozšíření chápání toho, proč chodit do školy, jaký smysl má se učit
- jak se správně učit
- spolupráce zejména s rodiči žáků
- spolupráce s ostatními institucemi – dětským lékařem, PPP Litvínov a Most, OSPOD Litvínov
- objasnění pojmů týkajících se záškoláctví (pravé záškoláctví, záškoláctví s vědomím rodičů – skryté záškoláctví, záškoláctví s klamáním rodičů, odmítání školy,...)
- zlepšit práci s třídou v třídnických hodinách
- spolupráce vyučujících na pomoci problémovým žákům
- zvyšovat vědomí kolektivní soudržnosti třídy – stmelování kolektivu
- rozšířit spolupráci s dalšími organizacemi
- zapojovat žáky do dění ve škole – podněcovat aktivity, které vedou k vhodnému využití volného času
- řešit aktuální problémové situace – alkohol, kouření, vulgární vyjadřování, šikana, kyberšikana....
- zařazení pravidelných třídnických hodin – práce s kolektivem třídy

5/ Ukazatele úspěchu

- žáci jeví zájem o výuku a jiné školní aktivity - cítí potřebu vzdělání
- snížení počtu zameškaných hodin
- mezi žáky nebují šikana
- žáci mají zdravé sebevědomí a pozitivní přístup k okolí a ostatním
- žáci samostatně myslí a rozhodují se, otevřeně říkají svůj názor, jsou tolerantní
- žáci mají zájem a potřebu pospolitosti třídy (společné akce, výlety,...)
- na půdě školy panuje důvěrná a bezpečná atmosféra
- žáci jsou ochotni řešit své konflikty a nedorozumění dohodou a pod pedagogickým vedením najít řešení
- počet zameškaných neomluvených hodin je nízký

6/ Vymezení cílové populace

- pro žáky základní školy 1. a 2. stupeň (mladší a starší školní věk) – cca 390 žáků
- pro děti s poruchami chování - útoky z domova, odmlouvání, drzé chování, lhaní, agresivita, sklony k šikaně
- pro děti ze sociálně znevýhodněného prostředí
- pro žáky s nízkým sebevědomím, kteří jsou potencionálními oběťmi agresorů

- pro pedagogy naší školy
- pro rodiče žáků, kteří naší školu navštěvují
- pro žáky s projevy netolismu

7/ Metody práce

Při realizaci prevence budou kromě tradičních metod využívány další metody, které se dosud osvědčily:

- práce s internetem, interaktivní tabulí, tablety
- zapojení do projektu Nenech to být
- třídnické hodiny
- nabídka vhodných aktivit pro smysluplné trávení školních a relaxačních přestávek
- výklad
- besedy a přednášky s učiteli nebo pozvanými odborníky, diskuse
- debatní skupiny/ žáci debatují nad současnými ožehavými problémy/
- samostatné práce žáků / výtvarné práce, koláže, slohové práce, referáty seminární práce a její následná prezentace, publikování ve školním časopise a regionálních novinách, využití internetu.../
- oborové dny
- sociální hry
- skupinové práce ve třídě
- volnočasové aktivity
- ankety a průzkumové sondy mezi žáky
- schránka důvěry
- projekty
- individuální přístup k žákům, konzultace učitelů a moderní metody učení pomáhají při předcházení neprospěchu žáků a při řešení náročných životních situací žáků
- osvětová a poradenská činnost školní psycholožky, školního metodika prevence a výchovného poradce

8/ Aktivita v oblasti specifické a nespecifické primární prevence

- **nespecifická primární prevence** – prostřednictvím školního vzdělávacího programu posilovat u žáků kladný vztah ke škole, vzdělání, svým spolužákům a učitelům, nabízet pozitivní vzory chování a posilovat zdravé klima školy, nabídka mimoškolní zájmové činnosti. Zvláštní důraz je kladen na posílení role třídního učitele. Dobrým nástrojem mohou být třídnické hodiny.

- **specifická všeobecná primární prevence** – důsledné seznámení žáků a rodičů se školním řádem příslušné školy, s vnitřním řádem školského zařízení při zahájení příslušného školního roku, s preventivní strategií a preventivním programem školy. Seznámit se se školním řádem a vnitřním řádem je nutné zároveň i během školního roku, pokud dojde ke změně. Zejména všeobecnou primární prevenci záškoláctví ale představuje snaha o budování bezpečného pozitivního sociálního klima školy tak, aby se každý žák cítil ve škole komfortně a bezpečně a nebyl ohrožován ani ze strany spolužáků, ani ze strany pedagogů (např. ponižováním).
- doplňkově pokračování v programu Zdravý způsob života a prevence závislostí pro žáky 1. stupně
- zapojení do projektu Nenech to být
- informovanost všech žáků v oblasti rizikového chování /návykové látky, agresivita, šikana, kyberšikana, vulgarismy, týrání, sexuální obtěžování, poruchy příjmu potravy, záškoláctví, extremismus, xenofobie, sebepoškozování...../
- systematická výuka a výchova žáků ke zdravému životnímu stylu
- programy aktivního sociálního učení, které využívají skupinových forem práce a vycházejí z předpokladu, že většina výchovných problémů a konfliktů souvisí zejména s kvalitou mezilidských vztahů
- využití Etické výchovy v běžné školní činnosti, zejména v rámci třídnických hodin
- učební styly a umění učit se, a tím předcházet neprospěchu žáků především u přecházejících žáků na II. stupeň
- nabídka zájmových kroužků a volnočasových aktivit
- program péče o nadané žáky a žáky se specifickými vývojovými poruchami učení a zdravotním handicapem, kteří jsou integrováni do výchovně vzdělávacího procesu
- osvětová a poradenská činnost poskytovaná přímo ve škole nebo ve spolupráci s odborníky či specializovanými zařízeními
- informovanost pedagogických pracovníků o aktuálních problémech v oblasti rizikového chování
- aktivní spolupráce s rodiči žáků
- sledování změn dokumentů týkajících se dané oblasti a aktuální využití daných pokynů, informací a předpisů
- naplňování ŠVP Rovná škola
- zapojování do nových projektů zaměřených na preventivní činnost
- exkurze, vycházky, výlety, kurzy
- besedy, kulturní akce

- soutěže a olympiády, sportovní a společenské akce
- využití školních nástěnek, žákovské knihovny
- další vzdělávání metodika prevence v oblasti rizikového chování – účast na schůzkách preventistů mostecké oblasti, vybrané přednášky, DVPP, ...

8.1. 1.stupeň

Skupinová sezení - hlavní úkoly:

Využití mezipředmětových vztahů tak, aby nedocházelo ke kumulování jednostranných informací o návykových látkách.

Vytvoření základu kladného postoje ke zdravému životnímu stylu.

Posílení schopnosti odmítnout nabízenou návykovou látku.

Podporování vzniku stabilní a vyrovnané osobnosti odolné vůči stresům a náročným životním situacím.

Snaha (alespoň) posunout setkání s návykovými látkami (v našich podmínkách s tabákem a alkoholem) do pozdějšího věku, kdy je organismus a psychický vývoj dospívajícího relativně vyspělejší a odolnější.

Předcházení experimentování s návykovými látkami, a předcházení tak různým zdravotním poškozením včetně závislosti.

Program Zdravý způsob života a prevence závislostí pro žáky 1. stupně

Následující činnosti provádíme dle orientačního časového plánu, který je uveden za příslušnou kapitolou. Vhodné jsou hodiny prvouky, přírodovědy, vlastivědy, českého jazyka. Základem je naslouchat dětem a jejich zážitkům, poznámkám a postřehům nejen v hodinách určených prevenci, ale i v dalších běžných hodinách (např. pracovní činnost, tělesná výchova, atd.) a reagovat na ně zařazením jednotlivých témat do výuky.

1. ROČNÍK

▪ CO JE TO ZDRAVÍ

Výchovné cíle: *Pochopení pojmu zdraví jako naprosté pohody duševní, tělesné a sociální, co zdraví upevňuje a co ničí. Vlastní odpovědnost každého za stav zdraví.*

Orientačně časové období: listopad

▪ HYGIENA

Výchovné cíle: *Pochopení důležitosti dodržování základní osobní hygieny z důvodů předcházení nález. Posílení motivace k dodržování hygienických návyků.*

Orientačně časové období: listopad

▪ **VÝŽIVA**

Výchovné cíle: Seznámení s různými typy potravin, které se řadí k tzv. zdravým nebo nezdravým.

Strava má být pestrá.

Orientačně časové období: prosinec

▪ **ALKOHOL**

Výchovné cíle: Základní znalosti dětí o alkoholu, resp. Zkušenosti s požíváním alkoholických nápojů rodiči a dalšími dospělými v jejich okolí. Znalosti o působení alkoholu těsně po požití a v následných hodinách. Proč nesmí pít řidiči a děti.

Orientačně časové období: leden

▪ **KOUŘENÍ**

Výchovné cíle: Seznámení se škodlivými důsledky kouření na lidský organismus.

Orientačně časové období: únor

▪ **LÉKY**

Výchovné cíle: Pochopení existence různých rostlin, látek, které mohou být škodlivé. Pochopení důležitosti brání většiny léků pouze na doporučení lékaře.

Orientačně časové období: březen

▪ **NEBEZPEČÍ OD CIZÍCH LIDÍ**

Výchovné cíle: S neznámými lidmi nemluvíme, nikam s nimi nechodíme.

Orientačně časové období: duben

▪ **NEBEZPEČÍ ODHOZENÝCH JEHEL A STŘÍKAČEK**

Výchovné cíle: Upozornění na nebezpečí plynoucí z manipulace s použitými jehlami a stříkačkami v kontextu s možností nákazy závažnými chorobami. Cíl - co největší jistota, že při nálezů těchto předmětů se budou děti chovat bezpečně.

Orientačně časové období: květen

▪ **DROGY**

Výchovné cíle: Seznámení s účinky a následky požití neznámé drogy, jedovaté rostliny a zároveň užitečné. Důvody. Kdo za brání drog nejvíc může.

Orientačně časové období: červen

▪ **DROGY**

Výchovné cíle: Další důvod brání drog. Účinky a následky. Důležitost odpočinku. Jak je to s energií. Trestná činnost spojená s drogami.

Orientačně časové období: červen

▪ **DROGY**

Výchovné cíle: Další důvody, účinky, následky. Nadání a jak ho rozvíjet. Lenost a touha po výkonu.

Orientačně časové období: červen

- **DROGY**

Výchovné cíle: *Další důvod, účinky a následky. Drogy ve sportu. Talent a lenost. Jak funguje energie „navíc“. Kdo za to nejvíc může. Trestná činnost spojená s drogami.*

Orientačně časové období: červen

2. ROČNÍK

- **JAK SI ZDRAVÍ UDRŽUJEME**

Výchovné cíle: *Upevnění chápání pojmu zdraví jako naprosté pohody tělesné, duševní a sociální. Podpora a rozvíjení zdraví.*

Orientačně časové období: listopad

- **KOUŘENÍ**

Výchovné cíle: *Objasnit dětem proč stále ještě tolik lidí kouří a proč se cigarety prodávají i přesto, že je potvrzena škodlivost kouření.*

Orientačně časové období: listopad/ prosinec

- **ALKOHOL**

Výchovné cíle: *Opakování krátkodobých účinků alkoholu. Seznámení s následky dlouhodobého nadměrného užívání alkoholických nápojů.*

Orientačně časové období: prosinec

- **NEBEZPEČÍ OD CIZÍCH LIDÍ A NÁCVIK ODMÍTÁNÍ**

Výchovné cíle: *Naučit děti rozeznávat konverzaci se známými lidmi, lidmi, které znají rodiče a mezi vyzvídáním neznámých osob. Nácvik reakce na tyto situace, včetně odmítnutí nabízeného.*

Orientačně časové období: únor

- **VZTAHY K OSTATNÍM**

Výchovné cíle: *Uvědomění si podstaty přátelství, kamarádství a jeho důležitosti pro lidský život. Naše různé sociální role a vliv kvality jejich „hraní“ na náš život.*

Orientačně časové období: březen

- **VYTVÁŘENÍ PRÁVNÍHO VĚDOMÍ**

Výchovné cíle: *Pochopení důležitosti existence určitých norem, předpisů a zákonů pro možnost spokojeného života každého člena společnosti. Objevování různých situací, kdy je potřeba mít tyto normy.*

Orientačně časové období: duben

- **DROGY**

Výchovné cíle: *Opakování poznatků o drogách z minulých příběhů. Proč se musí chodit do školy. Nebezpečí skákání na vlak. Působení nevhodných part. Kriminalita. Jak je to s energií.*

Orientačně časové období: květen

▪ **ZÁVISLOST NA VÝHERNÍCH AUTOMATECH**

Výchovné cíle: *Závislost nepůsobí jen drogy. Důvody, účinky a následky (poškození zdraví v jeho třech složkách stejně jako u drog). Kdo za to může. Trestná činnost spojená se závislostí.*

Orientačně časové období: červen

3. ROČNÍK

▪ **ZDRAVÍ**

Výchovné cíle: *Objasnění sociální složky zdraví v širším kontextu, včetně společenských podmínek pro udržování zdraví.*

Orientačně časové období: listopad

▪ **VĚDOMÍ**

Výchovné cíle: *Uvědomění si důležitosti nezkráceného vnímání světa okolo nás. Následky narušeného vnímání a zastřené vědomí na zdraví a běh lidského života. Kapitola rozšiřuje probíranou látku o smyslových ústrojích a vnímání světa, v souvislosti s užitím omamných látek.*

Orientačně časové období: leden

▪ **ALKOHOL**

Výchovné cíle: *Základní poznatky o poškození zdraví následkem nadměrného požívání alkoholu.*

Orientačně časové období: březen

▪ **KOURENÍ A ALKOHOL – REKLAMY**

Výchovné cíle: *Orientace v reklamách, rozdílu mezi solidní nabídkou, reklamou, klamavou a lživou reklamou*

Orientačně časové období: duben

▪ **VYTVÁŘENÍ PRÁVNÍHO VĚDOMÍ**

Výchovné cíle: *Pochopení nutnosti existence zákonů, předpisů, zvyklostí. Vytvoření okruhů, které je potřeba mít takto ošetřené. V podstatě jde o „objevení“ jednotlivých resortů a okruhů činností, které mají na starosti.*

Orientačně časové období: květen

4. a 5. ROČNÍK

▪ **VĚDOMÍ**

Výchovné cíle: *Navazuje na již probírané vědomí v předcházejícím ročníku, když jsme blok v této podobě neprobrali již dříve. Jde o „objevení“ jednotlivých smyslů, pomocí nichž vnímáme, o paměť, pozornost, myšlení a prožívání.*

Orientačně časové období: listopad

▪ **ALKOHOL**

Výchovné cíle: *Zopakování účinků a následků alkoholu (i jednorázového).*

Orientačně časové období: leden

▪ **DROGY**

Výchovné cíle: *Opakování důvodů brání drog (zde je to problém s trémou a sociálními zábrany), účinků a následků.*

Orientačně časové období: březen

▪ **DROGY**

Výchovné cíle: *Důvody brání drog. Drogy a tvorba. Možnosti léčení.*

Orientačně časové období: květen

▪ **DROGY**

Výchovné cíle: *Základní poznatky o účincích a následcích různých typů drog (tlumivé, povzbuzující a halucinogenní). Historie drog, lékařské využití.*

Orientačně časové období: listopad

▪ **DROGY**

Výchovné cíle: *Pochopení mechanismu vzniku závislosti.*

Orientačně časové období: leden

▪ **DROGY**

Výchovné cíle: *Přehled důvodů proč lidé berou drogy, důsledky ve všech třech oblastech zdraví, lepší řešení.*

Orientačně časové období: březen

▪ **NÁCVIK ODMÍTÁNÍ**

Výchovné cíle: *Seznámení se s různými strategiemi odmítání nebezpečných aktivit, nácvik jejich využití.*

Orientačně časové období: duben

▪ **KAM SE OBRÁTIT**

Výchovné cíle: *Seznámit děti s různými typy pomáhajících organizací a profesí i s tím, jak se na ně v případě potřeby obrátit.*

Orientačně časové období: květen

Program Zdravý způsob života a prevence závislostí pro žáky 1. stupně zpracovala členka preventivního týmu za 1. stupeň Mgr. Veronika Drábková.

8.2. 2.stupeň

Viz **8/Aktivity v oblasti specifické a nespecifické primární prevence**

8.3. Znalostní kompetence žáků

1. - 3. ročník

- žáci dokáží pojmenovat zdravotní rizika spojená s kouřením, pitím alkoholu, užíváním drog, zneužíváním léků
- znají jednoduché způsoby odmítání návykových látek
- znají hodnotu zdraví a nevýhody špatného zdravotního stavu
- mají vědomosti jak udržovat zdraví a o zdravém životním stylu
- mají právní povědomí v oblasti sociálně patologických jevů

3. - 5. ročník

- žáci mají povědomí o zdraví jako základní lidské hodnotě
- znají činnosti, které jsou vhodné z hlediska zdraví zařadit do denního režimu, osvojují si zdravý životní styl
- podrobně znají zdravotní a sociální rizika návykových látek a argumenty ve prospěch zdraví
- znají zákony omezující kouření, požívání alkoholu a zákony týkající se užívání a šíření drog
- umí komunikovat se službami poskytujícími poradenskou pomoc
- umí pojmenovat základní mezilidské vztahy
- umí rozpoznat projevy lidské nesnášenlivosti
- ví na koho se obrátit v případě, že někdo ohrožuje nebo poškozuje jeho práva
- mají povědomost o tom, že každé jednání, které ohrožuje práva druhých (šikana, násilí, zastrasování aj.), je protiprávní
- znají základní způsoby odmítání návykových látek ve styku s vrstevníky

6. - 9. ročník

- žáci znají význam harmonických mezilidských vztahů pro zdravý životní styl a zdraví

- respektují odlišné názory či zájmy lidí a odlišné způsoby jejich chování a myšlení, jsou tolerantní k menšinám
- znají a uplatňují vhodné způsoby řešení neshod se spolužáky, spory řeší nenásilným způsobem
- znají vhodné způsoby chování a komunikace v různých životních situacích
- umí spolupracovat ve skupině a přebírat zodpovědnost za společné úkoly
- znají významné dokumenty upravující lidská práva a sociálně právní ochranu dětí
- znají činnost důležitých orgánů právní ochrany občanů
- uvědomují si podstatu protiprávního jednání a právní odpovědnost za případné protiprávní činy
- umí chápat zdraví ve smyslu holistickém, ve složce fyzické, duchovní, sociální
- umí zhodnotit vhodné a nevhodné zdravotní návyky
- umí vysvětlit své konkrétní postoje a chování z pohledu zdraví
- ví, co je podstatou zdravého životního stylu a snaží se o jeho realizaci
- znají pozitivní vliv aktivního pohybu, relaxace, duševní hygieny
- ví, že zneužívání dítěte je trestné
- umí diskutovat o rizicích zneužívání drog, orientují se v trestně právní problematice návykových látek
- ví, kde hledat odbornou pomoc, v případě potřeby ji dovedou využít
- bezpečně zvládají účelné modely chování v krizových situacích (šikanování, týrání, sexuální zneužívání apod.) a správně se rozhodují v situacích vlastního nebo cizího ohrožení
- dokáží komunikovat se specializovanými službami (linky důvěry, krizová centra)
- odmítají projevy brutality a násilí zprostředkované médii a umí o nich diskutovat

8.4. Třídnické hodiny

Smysl třídnických hodin (TH)

TH poskytují možnost pravidelné práce se vztahy uvnitř třídy, zejména řešení aktuálních problémů třídy. Tento způsob práce se třídou je prevencí rizikového chování. Necháme-li žáky pravidelně sdělovat, co se jim ve třídě líbí a co ne, vede to k tomu, že se podaří podchytit a často i vyřešit řadu problémů, které jinak často přerostou do takřka neřešitelných problémů. V rámci TH nejde o „hraní si“ se žáky, ale o to, aby žáci sami aktivně řešili věci, které se jich týkají.

Přínos třídnických hodin

Žáci jsou většinou motivováni způsobem práce, při kterém jsou aktivní.

Žáci zažijí to, že mohou konstruktivně ovlivňovat své okolí (třídu, školu).

Žáci si zvykají samostatně řešit problémy, které se jich týkají, a přijímat za ně odpovědnost.

Žáci si osvojí některé techniky a principy, které jsou efektivní např. při plánování společných činností, řešení konfliktů v rámci skupiny (třídy), řešení problémů, které se jich týkají...

Žáci si vytvářejí společné normy chování a jsou ochotnější se jimi řídit.

Třídní učitel (ve vztahu k primární prevenci):

- spolupracuje se školním metodikem prevence na zachycování varovných signálů, podílí se na realizaci preventivního programu školy a na pedagogické diagnostice vztahů ve třídě,
- motivuje k vytvoření vnitřních pravidel třídy, která jsou v souladu se školním řádem, a dbá na jejich důsledné dodržování (vytváření otevřené bezpečné atmosféry a pozitivního sociálního klimatu ve třídě); podporuje rozvoj pozitivních sociálních interakcí mezi žáky třídy,
- zprostředkovává komunikaci s ostatními členy pedagogického sboru a je garantem spolupráce školy se zákonnými zástupci žáků třídy,
- získává a udržuje si přehled o osobnostních zvláštěnostech žáků třídy a o jejich rodinné zázemí

8.5. Metodická pomoc pedagogům

Pedagogové budou průběžně seznamováni s problematikou prevence rizikového chování na pracovních a pedagogických poradách. Budou informováni o jednotlivých akcích a budou se na nich podílet.

Vedení pedagogických pracovníků ke spolupráci a ke konzultování případných problémů se školním metodikem prevence.

Využívání odborné literatury a videotéky všemi pedagogickými pracovníky, její doplňování o nové tituly.

8.6. Volnočasové aktivity

Program se také zaměřuje na vhodné trávení volného času našich žáků. Jelikož pochází většina našich žáků ze sociálně slabých rodin, rodiče si nemohou dovolit platit například různé sportovní kluby.

Snažíme se rozvíjet talent a dovednosti našich dětí. Nabízíme celou škálu zájmových útvarů, ze které si může vybrat opravdu každé dítě.

Pilířem volnočasových aktivit jsou **odpolední akce**, které přitáhnou děti nejen ze školy, ale i z celého města. Akce jako – bobiáda, drakiáda, cyklokros, botokros, volejbalový turnaj smíšených dvojic, běh do vrchu atd. pořádáme již několik let ve spolupráci s Městským úřadem, ŠKK a ostatními oddíly a kluby. I v letošním roce jsou tyto akce pro děti a mládež připraveny. Jedná se většinou o sportovní aktivity, o které je velký zájem. Děti se na těchto akcích učí soutěžení i spolupráci /týmové sporty/ a vhodnému a smyslupnému trávení volného času.

8.7. Školní tábor

Po skončení školního roku 2021/2022 bude v době letních prázdnin připraven pro žáky naší školy 14-denní tábor v Orlovicích, který bude opět naplněn soutěžení, hrami, výlety a exkurzemi.

8.8. Školní družina a školní klub

Neustálé rozšiřování činnosti družiny i klubu a její zpřístupnění co nejširší vrstvě žáků školy. Klub slouží ke vzdělávání a rekreaci žáků školy, organizuje výlety a exkurze, sportovní utkání, vědomostní soutěže, besedy atd.

8.9. Program Výchova ke zdraví

Důsledné naplňování cílů programu Výchova ke zdraví ve všech oblastech života školy.

8.10. Spolupráce se školní psycholožkou

Žáci mohou využít poradenských služeb školní psycholožky PhDr. Z. Pavlíkové nebo se na ni obrátit s nejrůznějšími osobními problémy.

8.11. Metodik prevence rizikového chování

- Koordinuje přípravu preventivního programu školy a jeho zavádění ve škole, podle jeho aktuálních potřeb a podmínek program inovuje, podílí se na jeho realizaci a vyhodnocuje jeho účinnost.

- Odborně a metodicky pomáhá především učitelům odpovídajících výchovně vzdělávacích předmětů, ve kterých je možné vhodnou formou zavádět do výuky etickou a právní výchovu, výchovu ke zdravému životnímu stylu aj. oblasti preventivní výchovy.
- Poskytuje učitelům a ostatním pracovníkům školy odborné informace z oblasti prevence, pravidelně je informuje o vhodných preventivních aktivitách pořádaných jinými odbornými zařízeními.
- Navrhuje vhodné odborné a metodické materiály aj. pomůcky pro realizaci preventivního programu školy a navazujících preventivních aktivit školy.
- Sleduje ve spolupráci s dalšími pracovníky školy rizika vzniku a projevy rizikového chování a navrhuje cílová opatření k včasnému odhalování těchto rizik a k řešení vzniklých problémů, informuje pracovníky školy o způsobech řešení krizových situací v případech výskytu rizikového chování ve škole.
- Spolupracuje především s okresním metodikem preventivních aktivit, účastní se pravidelných porad organizovaných tímto pracovníkem a zajišťuje přenos zásadních informací z jejich obsahu.
- Spolupracuje na základě pověření ředitele školy se školskými a dalšími krizovými, poradenskými a preventivními zařízeními, se zařízeními realizujícími vzdělávání v prevenci a s institucemi zajišťujícími sociálně právní ochranu dětí a mládeže, zajišťuje informovanost žáků školy, jejich zákonných zástupců a pracovníků školy o činnosti těchto institucí a organizací.
- Zpracovává podklady pro informaci o preventivním programu školy pro okresního metodika prevence, popř. krajského školského koordinátora prevence.
- Pravidelná účast školního metodika prevence a výchovného poradce na odborných seminářích, kurzech a jiných formách dalšího vzdělávání.

9/ Rodiče

Do výchovně vzdělávacího procesu a preventivních opatření na škole a ve školních zařízeních je nutné zapojit také rodiče. Je důležité zabezpečit **informovanost rodičů** o postojích školy k preventivní strategii a o možnostech intervence v případě nějakého provinění či problému ze strany jejich dítěte.

Hlavními koordinátory práce s rodiči jsou školní metodik prevence a výchovný poradce ve spolupráci s vedením školy. Vlastní realizaci bude zajišťovat vedení školy, školní metodik prevence, výchovný poradce, třídní učitelé a další realizátoři konkrétních preventivních aktivit z řad pedagogů.

9.1. Formy práce s rodiči z pohledu primární prevence

Informační servis pro rodiče:

- seznámení s preventivní strategií školy
- seznámení se školním řádem
- seznámení s PPŠ
- poskytnutí adresáře poskytovatelů služeb s ohledem na problematiku zvládání rizikového chování u dětí
- průběžná prezentace výsledků preventivních činností a aktivit na webu školy

Aktivní formy spolupráce s rodiči:

- přímá účast rodičů na preventivní strategii školy prostřednictvím Rady školy
- kvalitní práce třídních učitelů směrem k rodičům
- školní akce určené pro rodiče s dětmi
- funkčnost poradenského systému školy (školní metodik prevence, výchovný poradce, školní psycholog)
- konzultační hodiny školního metodika prevence a výchovného poradce pro rodiče
- přednášková činnost (přednášky, besedy, semináře)

Pasivní formy spolupráce s rodiči:

- písemná sdělení rodičům
- distribuce informačních materiálů
- seznámení rodičů s postupem školy v případě krizové situace (případ intoxikace, podezření na zneužívání návyk. látek apod.)
- odborná pomoc rodičům (mimo rámec školy, předání kontaktů na odborné organizace)

10/ Metodické učební materiály, DVD a další pomůcky

- odborná literatura pro žáky, pedagogy i rodiče je k dispozici u metodičky prevence:
 - A. Train **NEJČASTĚJŠÍ PORUCHY CHOVÁNÍ DĚTÍ**
Popis projevů dětského chování, jež mohou být signálem vážnější poruchy; ADHD a spojené poruchy; informace a rady, jak pomoci dětem s problémovým chováním.
 - A. Munden, J. Arcelus **PORUCHY POZORNOSTI A HYPERAKTIVITA**

Co je porucha pozornosti, jak se projevuje dítě s poruchou pozornosti, psychologické přístupy k dětem a možnosti užití léků, dlouhodobé vyhlídky dětí s ADHD, ADHD u dospělých.

- CH. Kyriacou **KLÍČOVÉ DOVEDNOSTI UČITELE**
Přehled poznatků o dovednostech a technikách, bez kterých se úspěšný učitel neobejde. Praktické náměty na zlepšení práce učitelů v základních oblastech pedagogické činnosti.
- M. Auger **UČITEL A PROBLÉMOVÝ ŽÁK**
Zejména přehled metod, které mohou vyučující využít pro lepší komunikaci s těžko zvladatelnými žáky.
- CH. Kyriacou **ŘEŠENÍ VÝCHOVNÝCH PROBLÉMŮ VE ŠKOLE**
Nabízí možnosti, jak mohou učitelé ve třídě i mimo třídu pomoci dětem při zvládání svízelných životních situacích – šikana, záškoláctví, stres, zneužití, zármutek, kriminální činnost.
- Literatura s drogovou tematikou:
 - **Drogy – poznej svého nepřítele** (pro žáky a učitele)
 - **Drogy – jak vlastně vypadají** (informace pro rodiče)
 - **Nestrkat hlavu do písku** (rodičům o závislostech)
 - **My, drogy a Evropa** (pro učitele)
 - **Jak pomoci dětem odmítat alkohol a drogy aneb Prevence v rodině** (pro rodiče)
 - **Záleží na Tobě!** (pro učitele)
 - **Přehled drog a jejich účinků** (pro učitele, rodiče)
 - **Návykové látky – romantické období končí** (pro učitele, rodiče)
 - **Drogová závislost – může být ohroženo i Vaše dítě** (pro rodiče)
 - **Drogy – otázky a odpovědi** (pro učitele, rodiče)
 - **Prevence není nikdy dost** (pro učitele)
 - **Proč?** (pro učitele)
 - **Slovník prevence problémů působených návykovými látkami** (pro učitele, rodiče)
 - **Drogy ze všech stran** (pro učitele)
 - **Drogy – co bychom o nich měli vědět** (pro rodiče, učitele)
 - **Jak se berou drogy** (pro rodiče, učitele)
- Literatura k sexuální výchově:
 - **Problematika dětské pornografie a její prevence ve škole** (pro učitele)

- Literatura týkající se kouření:
 - **Mládež a kouření** (metodika pro učitele)
 - **Dnes naposled! – škola odvykání kouření** (pro žáky, rodiče, učitele)
- Literatura týkající se agresivity a šikany:
 - **Agresivita šikana mezi dětmi** (pro učitele)
- Literatura týkající se HIV a AIDS:
 - **HIV/AIDS – metodika vzdělávacích programů prevence drogových závislostí a HIV/AIDS** (pro učitele)
 - **Pedagogům o prevenci AIDS**
- DVD:
 - Drogová tematika:
 - **Řekni drogám ne!** (témata – Drogy a infekční choroby, Legální drogy, Kouřím. Piju. Jsem dospělý., Život s drogou)
 - **Pravda o drogách** – 16 videoklipů, které tříští falešnou bublinu ohledně drog)
 - **Když musíš, tak musíš?** – cyklus 6 dokumentárních filmů o drogách
 - Zdravá výživa:
 - **Yesneyes.cz – a co jíš Ty?**
 - Kyberšikana:
 - **Seznam se bezpečně!**
 - **O2 Chytrá škola**
 - **E-bezpečí**
 - Sexuální výchova:
 - **Láska ano – děti ne**
 - Gamblerství:
 - **Jsem hazardní hráč**
 - HIV/AIDS:
 - **ZIONE** – film v boji proti HIV/AIDS
- nástěnka metodika prevence a výchovného poradce
- konzultační hodiny
- schránky důvěry
- využití internetu a informací na webových stránkách různých organizací:
- **LINKA BEZPEČÍ** - 800 155 155 – je určena dětem v těžkých životních situacích
- **LINKA VZKAZ DOMŮ** - 800 111 113 – je zaměřena zejména na děti na útěku z domova

- www.modralinka.cz
- www.odrogach.cz
- možnost napsat dotaz na adresu - problem@дитеkrize.cz
- www.mostknadeji.cz, nebo využít email - ambulance@mostknadeji.cz
- **Internet Helpline – Linka bezpečí ONLINE** - Bezplatná telefonická linka důvěry, kde mohou děti nebo dospělí ohlásit zneužívání dětí při komunikaci na internetu. Linka funguje 24 hodin denně a poskytuje plnou anonymitu. Telefon: 116 111 či 800 155 555
E-mail: pomoc@linkabezpeci.cz
Chat Linky bezpečí: centrum.cz/lb/ www.internethelpline.cz
- **Internetová poradna na Bezpečně online**
<http://www.bezpecne-online.cz/poradna/internetova-poradna-na-bezpecne-online.html>
- **Horká linka (Safer Internet)** <http://www.horkalinka.net/index.asp>
- www.nntb.cz - Nenech to být – škola zaregistrována
- **online poradna** sbarvouven.cz, která nabízí podporu a další služby **mladým gayům a lesbám, jejich rodičům, učitelům, či dalším blízkým osobám**. Patronkou poradny je moderátorka Ester Janečková, jejíž 14letý synovec Filip spáchal kvůli homofobnímu chování svého okolí sebevraždu.

!!!! Veškeré služby jsou bezplatné a zajišťují při své práci absolutní anonymitu klientů !!!!

11/ Program proti šikanování

11.1. Charakteristika šikanování

Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit, ohrozit nebo zastrašovat žáka, případně skupinu žáků. Spočívá v cílených a opakovaných fyzických a psychických útocích jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Může mít i formu sexuálního obtěžování až zneužívání. Nově se může realizovat i prostřednictvím elektronické komunikace, jedná se o tzv. kyberšikanu. Ta zahrnuje útoky pomocí e-mailů, sms zpráv, vyvěšování urážlivých materiálů na internetové stránky apod. Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako demonstrativní přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou spolužáků. Nebezpečnost působení šikany spočívá zvláště v závažnosti, dlouhodobosti a nezřídka v celoživotních následcích na duševní a tělesné zdraví oběti.

Šikanování se ve své zárodečné formě vyskytuje prakticky na všech školách. Pocit bezpečí každého jedince a jeho začlenění do třídního kolektivu je základní podmínkou vytváření produktivního prostředí a dobrého sociálního klimatu třídy a školy. Všechny školy a školská zařízení mají povinnost předcházet všem náznakům násilí a šikanování. Šikanování v jakékoli formě a podobě nesmí být pracovníky školy akceptováno. Samotní pedagogičtí pracovníci nesmí svým jednáním s některými žáky a chováním vůči nim podněcovat zhoršování vztahů směřující k šikanování těchto žáků jejich spolužáky.

11.2. Projevy šikanování

Šikanování má ve svých projevech velice různou podobu. Mezi základní formy šikany patří:

- Verbální šikana, přímá a nepřímá – psychická šikana (součástí je i kyberšikana, děje se pomocí ICT technologií).
- Fyzická šikana, přímá a nepřímá (patří sem i krádeže a ničení majetku oběti).
- Smíšená šikana, kombinace verbální a fyzické šikany (násilné a manipulativní příkazy apod.).

Za určitých okolností může šikanování přerůst až do forem skupinové trestné činnosti a v některých opravdu závažných případech může nabýt i rysy organizovaného zločinu. Příklady šikanování jsou uvedeny v závěru Programu proti šikanování.

11.3. Odpovědnost školy

Škola či školské zařízení má jednoznačnou odpovědnost za děti a žáky. V souladu s ustanovením § 29 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, jsou školy a školská zařízení povinny zajišťovat bezpečnost a ochranu zdraví dětí, žáků a studentů v průběhu všech vzdělávacích a souvisejících aktivit, a současně vytvářet podmínky pro jejich zdravý vývoj a pro předcházení vzniku rizikového chování (sociálně patologických jevů). Z tohoto důvodu musí pedagogický pracovník šikanování mezi žáky předcházet, jeho projevy neprodleně řešit a každé jeho oběti poskytnout okamžitou pomoc.

Z hlediska trestního zákona může šikanování žáků naplňovat skutkovou podstatu trestných činů či provinění (dále jen trestných činů) vydírání (§ 235), omezování osobní svobody (§ 213), útisku (§ 237), ublížení na zdraví (§ 221-224), loupeže (§ 234), násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci (zvláště § 197a), poškozování cizí věci (§ 257), znásilnění (§ 241), kuplířství (§ 204) apod.

Pedagogický pracovník, kterému bude znám případ šikanování a nepřijme v tomto ohledu

žádné opatření, se vystavuje riziku trestního postihu pro neoznámení, případně nepřekažení trestného činu (§168, 167 trestního zákona). V úvahu přicházejí i další trestné činy jako např. nadřizování (§ 166 tr. zákona) či schvalování trestného činu (§165 tr. zákona), v krajním případě i podněcování (§ 164 tr. zákona). Skutkovou podstatu účastenství na trestném činu (§ 10 tr. zákona) může jednání pedagogického pracovníka naplňovat v případě, že o chování žáků věděl a nezabránil spáchání trestného činu např. tím, že ponechal šikanovaného samotného mezi šikanujícími žáky apod.

11.4. Program proti šikanování

Tento program je součástí preventivního programu školy. Na tvorbě a realizaci programu se podíleli všichni pedagogičtí pracovníci školy. Koordinace tvorby patří ke standardní činnosti školního metodika prevence. Ten podle potřeby spolupracuje s metodikem prevence v PPP. Za realizaci a hodnocení programu je odpovědný ředitel školy.

Cílem programu je vytvořit ve škole bezpečné, respektující a spolupracující prostředí. Především je zaměřen na oblast komunikace a vztahů mezi žáky ve třídách, a to bez ohledu na to, zda k projevům šikany již došlo či ne.

Hlavní součástí programu je krizový plán školy, který eliminuje či minimalizuje škody v případě, že k šikanování ve školním prostředí dojde. Z něj jednoznačně vyplývají kompetence jednotlivých osob, specifický postup a způsob řešení. Jsou rozpracované dva typy scénářů:

1. První zahrnuje situace, které škola zvládne řešit vlastními silami. Do této skupiny patří postupy pro počáteční stadia šikanování a rámcový třídní program pro řešení zárodečného stadia šikanování.
2. Druhý zahrnuje situace, kdy škola potřebuje pomoc z venku a je nezbytná její součinnost se specializovanými institucemi a policií. Sem patří řešení případů pokročilé a nestandardní šikany, např. výbuchu skupinového násilí vůči oběti.

11.5. Postupy řešení šikany

Odhalení šikany bývá obtížné. Významnou roli při jejím zjišťování hraje strach, a to nejen strach obětí, ale i pachatelů a dalších účastníků. Strach vytváří obvykle prostředí „solidarity“ agresorů i postižených.

Účinné a bezpečné vyšetření šikany vychází z kvalifikovaného odhadu stadia a formy šikanování. Existuje rozdíl mezi vyšetřováním počátečních a pokročilých stadií šikanování. Jednotlivá stadia jsou blíže popsána v příloze č. 2 Stadia šikanování.

11.6. Metody vyšetřování šikanování

Viz také krizový plán školy.

Krizový plán A

1. Pro vyšetřování počáteční šikany (se standardní formou) bude použita strategie v těchto pěti krocích: (třídní učitel, školní metodik prevence, popř. zástupce či ředitel školy)
2. Rozhovor s těmi, kteří na šikanování upozornili a s oběťmi.
3. Nalezení vhodných svědků.
4. Individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky (nikoli však konfrontace obětí a agresorů).
5. Zajištění ochrany obětem.
6. Rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi nimi.

Krizový plán B

1. Pokročilá šikana s neobvyklou formou – výbuch skupinového násilí vůči oběti, tzv. třídního lynčování, vyžaduje následující postup:
2. Překonání šoku pedagogického pracovníka a bezprostřední záchrana oběti.
3. Domluva pedagogických pracovníků (preventivního týmu) na spolupráci a postupu vyšetřování.
4. Zabránění domluvě agresorů na křivé výpovědi.
5. Pokračující pomoc a podpora oběti.
6. Nahlášení policii.
7. Vlastní vyšetřování.

V rámci první pomoci je nutné při pokročilých, brutálních a kriminálních šikanách spolupracovat s dalšími institucemi a orgány, a to zejména s pedagogicko-psychologickou poradnou, střediskem výchovné péče, orgánem sociálně právní ochrany dítěte, Policií ČR nebo dalších odborníků – klinických psychologů, psychoterapeutů nebo psychiatrů.

11.7. Výchovná opatření

Dále se bude pracovat s agresorem (jeho náhled na vlastní chování, motivy, rodinné prostředí). V případě potřeby škola zprostředkuje péči pedagogicko-psychologické poradny, střediska výchovné péče nebo jiných odborníků – klinických psychologů, psychoterapeutů nebo psychiatrů.

Pro potrestání agresorů lze užít i následující běžná výchovná opatření:

- Napomenutí a důtka třídního učitele, důtka ředitele.
- Snížení známky z chování.
- Převedení do jiné třídy.

Pro nápravu situace ve skupině je potřeba pracovat s celým třídním kolektivem. Je nezbytné vypořádat se i s traumaty těch, kteří přihlíželi, ale nezasáhli (mlčící většina).

V mimořádných případech se užijí další opatření:

- Ředitel školy doporučí rodičům dobrovolné umístění dítěte do pobytového oddělení SVP, případně doporučí realizovat dobrovolný diagnostický pobyt žáka v místně příslušném diagnostickém ústavu.
- Ředitel školy podá návrh orgánu sociálně právní ochrany dítěte k zahájení práce s rodinou, případně k zahájení řízení o nařízení předběžného opatření či ústavní výchovy s následným umístěním v diagnostickém ústavu.

11.8. Spolupráce s rodiči

Pokud rodiče informují školu o podezření na šikanování, je za odborné vyšetření záležitosti zodpovědný ředitel školy. Při nápravě šikanování je potřebná spolupráce vedení školy nebo školského zařízení, školního metodika prevence, výchovného poradce, preventivního týmu a dalších pedagogických pracovníků, jak s rodinou oběti, tak i s rodinou agresora. Při jednání s rodiči dbají pedagogičtí pracovníci na taktní přístup a zejména na zachování důvěrnosti informací. Je nutné předem informovat rodiče o tom, co dělat v případě, když se dozvědí o šikanování.

11.9. Spolupráce se specializovanými institucemi

Při předcházení případům šikany a při jejich řešení spolupracuje vedení školy nebo školského zařízení, školní metodik prevence, výchovný poradce nebo zástupce školy s dalšími institucemi a orgány. Zejména:

- v resortu školství – s pedagogicko-psychologickými poradnami, středisky výchovné péče, speciálně pedagogickými centry,
- v resortu zdravotnictví – s pediatrií a odbornými lékaři, dětskými psychology, psychiatry a zařízeními, která poskytují odbornou poradenskou a terapeutickou péči, včetně individuální a rodinné terapie,
- v resortu sociální péče – s oddělením péče o rodinu a děti, s oddělením sociální prevence (možnost vstupovat do každého šetření, jednat s dalšími zainteresovanými stranami, s rodinou),

Dojde-li k závažnějšímu případu šikanování nebo při podezření, že šikanování naplnilo skutkovou podstatu trestného činu (provinění), ředitel školy nebo školského zařízení oznámí tuto skutečnost Policii ČR.

Ředitel školy oznámí orgánu sociálně právní ochrany dítěte skutečnosti, které ohrožují bezpečí a zdraví žáka. Pokud žák spáchá trestný čin (provinění), popř. opakovaně páchá přestupky, ředitel školy zahájí spolupráci s orgány sociálně právní ochrany dítěte bez zbytečného odkladu.

11.10. Selhání školy v řešení šikany

V případech podezření nebo již prokazatelných projevů šikany, které nejsou bezodkladně a uspokojivě řešeny v pravomoci pedagogických pracovníků včetně metodika prevence či výchovného poradce, je zcela na místě obrátit se na ředitele příslušné školy nebo školského zařízení.

Pokud se však projeví nečinnost i ze strany ředitele, je možné jednat v této záležitosti se zřizovatelem školy nebo podat stížnost na školu České školní inspekci. Stížnost podaná písemně, osobně nebo v elektronické podobě se přijímá ve všech pracovištích ČŠI.

Stížnost je možné adresovat příslušnému inspektorátu ČŠI, samozřejmě je možno podat stížnost i na ústředí tzn. na adresu: Fráni Šrámka 37, 150 21 Praha 5, resp. elektronicky na adresu posta@csicr.cz, tel.: +420 251 023 111.

Současně je potřebné v odůvodněných případech zajistit oběti šikanování pomoc psychologa, speciálního pedagoga (etopeda) popřípadě jiného specialisty.

11.11. Znaky šikanování

Příklady nepřímých a přímých znaků šikanování

1. Nepřímé (varovné) znaky šikanování mohou být např.:

- Žák je o přestávkách často osamocený, ostatní o něj nejeví zájem, nemá kamarády.
- Při týmových sportech bývá jedinec volen do mužstva mezi posledními.
- O přestávkách vyhledává blízkost učitelů.
- Má-li žák promluvit před třídou, je nejistý, ustrašený.
- Působí smutně, nešťastně, stísněně, mívá blízko k pláči.
- Stává se uzavřeným.
- Jeho školní prospěch se někdy náhle a nevysvětlitelně zhoršuje.
- Jeho věci jsou poškozené nebo znečištěné, případně rozházené.
- Zášpiněný nebo poškozený oděv.
- Stále postrádá nějaké své věci.

- Odmítá vysvětlit poškození a ztráty věcí nebo používá nepravděpodobné výmluvy.
- Mění svoji pravidelnou cestu do školy a ze školy.
- Začíná vyhledávat důvody pro absenci ve škole.
- Odřeniny, modřiny, škrábance nebo řezné rány, které nedovede uspokojivě vysvětlit.
- (Zejména je třeba věnovat pozornost mladším žákům nově zařazeným do třídy, neboť přizpůsobovací konflikty nejsou vzácností!)

2. Přímé znaky šikanování mohou být např.:

- Posměšné poznámky na adresu žáka, pokořující přezdívka, nadávky, ponižování, hrubé žerty na jeho účet. Rozhodujícím kritériem je, do jaké míry je daný žák konkrétní přezdívkou nebo "legrací" zranitelný.
- Kritika žáka, výtky na jeho adresu, zejména pronášené nepřátelským až nenávislným, nebo pohrdavým tónem.
- Nátlak na žáka, aby dával věcné nebo peněžní dary šikanujícímu nebo za něj platil.
- Příkazy, které žák dostává od jiných spolužáků, zejména pronášené panovačným tónem, a skutečnost, že se jim podřizuje.
- Nátlak na žáka k vykonávání nemorálních až trestných činů či k spoluúčasti na nich.
- Honění, strkání, šťouchání, rány, kopání, které třeba nejsou zvlášť silné, ale je nápadné, že je oběť neoplácí.
- Rvačky, v nichž jeden z účastníků je zřetelně slabší a snaží se uniknout.

3. Rodiče žáků se doporučuje upozornit zejména na to, aby si všímali těchto možných příznaků šikanování:

- Za dítětem nepřicházejí domů spolužáci nebo jiní kamarádi.
- Dítě nemá kamaráda, s nímž by trávil volný čas, s nímž by se telefonovalo apod.
- Dítě není zváno na návštěvu k jiným dětem.
- Nechuť jít ráno do školy (zvláště když dříve mělo dítě školu rádo). Dítě odkládá odchod z domova, případně je na něm možno při bedlivější pozornosti pozorovat strach. Ztráta chuti k jídlu.
- Dítě nechodí do školy a ze školy nejkratší cestou, případně střídá různé cesty, prosí o dovoz či odvoz autem.
- Dítě chodí domů ze školy hladové (agresoři mu berou svačinu nebo peníze na svačinu).
- Usíná s pláčem, má neklidný spánek, křičí ze snu, např. "Nechte mě!"
- Dítě ztrácí zájem o učení a schopnost soustředit se na ně.

- Dítě bývá doma smutné či apatické nebo se objeví výkyvy nálad, zmínky o možné sebevraždě. Odmítá svěřit se s tím, co je trápí.
- Dítě žádá o peníze, přičemž udává nevěrohodné důvody (například opakovaně říká, že je ztratilo), případně doma krade peníze.
- Dítě nápadně často hlásí ztrátu osobních věcí.
- Dítě je neobvykle, nečekaně agresivní k sourozencům nebo jiným dětem, možná projevuje i zlobu vůči rodičům.
- Dítě si stěžuje na neurčité bolesti břicha nebo hlavy, možná ráno zvrací, snaží se zůstat doma. Svě zdravotní obtíže může přehánět, případně i simulovat (manipulace s teploměrem apod.)
- Dítě se vyhýbá docházce do školy.
- Dítě se zdržuje doma víc, než mělo ve zvyku.

11.12. Stádia šikanování

První stadium: Zrod ostrakismu

Jde o mírné, převážně psychické formy násilí, kdy se okrajový člen skupiny necítí dobře. Je neoblíben a není uznáván. Ostatní ho více či méně odmítají, nebaví se s ním, pomlouvají ho, spřádají proti němu intriky, dělají na jeho účet „drobné“ legrácky apod. Tato situace je již zárodečnou podobou šikanování a obsahuje riziko dalšího negativního vývoje.

Druhé stadium: Fyzická agrese a přitvrzování manipulace

V zátěžových situacích, kdy ve skupině stoupá napětí, začnou ostrakizovaní žáci sloužit jako hromosvod. Spolužáci si na nich odreagovávají nepříjemné pocity například z očekávané těžké písemné práce, z konfliktu s učitelem nebo prostě jen z toho, že chození do školy je obtěžuje. Manipulace se přitvrzuje a objevuje se zprvu ponejvíce subtilní fyzická agrese.

Třetí stadium (klíčový moment): Vytvoření jádra

Vytváří se skupina agresorů, úderné jádro. Tito šířitelé „viru“ začnou spolupracovat a systematicky, nikoliv již pouze náhodně, šikanovat nejvhodnější oběti. V počátku se stávají jejich obětmi ti, kteří jsou už osvědčeným objektem ostrakizování. Jde o žáky, kteří jsou v hierarchii nejnižší, tedy ti „slabí“.

Čtvrté stadium: Většina přijímá normy

Normy agresorů jsou přijaty většinou a stanou se nepsaným zákonem. V této době získává neformální tlak ke konformitě novou dynamiku a málokdo se mu dokáže postavit. U členů „virem“ přemožené skupiny dochází k vytvoření jakési alternativní identity, která je

zcela poplatná vůdcům. I mírní a ukáznění žáci se začnou chovat krutě – aktivně se účastní týrání spolužáka a prožívají při tom uspokojení.

Páté stadium: Totalita neboli dokonalá šikana

Násilí jako normu přijímají všichni členové třídy. Šikanování se stává skupinovým programem. Obrazně řečeno nastává éra „vykořisťování“. Žáci jsou rozděleni na dvě sorty lidí, které jsem pro přehlednost označil jako „otrokáře“ a „otroky“. Jedni mají všechna práva, ti druzí nemají práva žádná.

Stadia šikanování podle Michala Koláře, 1990, 1996, 1997, 2000 aj.

11.13. Příklady šikanování

1. Příklad: Zpověď oběti počátečního stadia šikanování

(doslovný přepis)

- nadávaj mi
- dělaj mi naschvály
- maj na mne poznámky, když přijdu po nemoci
- rejpať do mne
- když se učitel rozhoduje koho vyzkoušet, tak mu poraděj mne
- když nejsem ve škole, říkaj učitelům, co není pravda
- když něco provedou, snaží se to svalit na mne
- když se učitel zeptá, jestli někdo má tahák, hned se všichni ozvou, že mám já
- vo hodině, když písemma, tak zničeho nic se ozve, abych neopisoval
- všichni maj strašnou radost, když dostanu špatnou známku
- když jsem služba, tak všichni udělaj ve třídě nepořádek
- nepouští mne mezi sebe, když si povídají
- když si řeknu o sešit, tak řeknou, že ho nemají dopsanej, a pak ho pučej někomu jinýmu
- ve frontě na oběd mne předbíhají
- když je ve třídě smrad, tak hned řeknou, že jsem si prd
- povyšujou se nade mne
- Nic mi nepučej
- když něco udělám, hned to všem řeknou
- plivnou mi na židli a na všechny ostatní, abych si nemohl najít jinou

- na výtvarce si ode mne vezmou štětec a nic mi neřeknou a maj z toho strašnou srandu, když ho hledám
- když v matice někdo počítá na tabuli, tak mu raděj a řeknou mu i výsledky. Ale mně ne. Když už mi poraděj, tak špatně
- někdy mi tašku zamknou do skříně a říkaj, že od ní nemaj klíč
- když se učitel zeptá, kdo chybí, tak místo mého jména řeknou nějakou nadávku

2. Příklad: „Premiantka třídy“ – za určitých okolností se může stát obětí šikany kterékoliv dítě.

Půvabná třináctiletá dívka, premiantka třídy závodně hrající tenis, se stala terčem kritiky a nemilosti skupiny spolužáků. Nedokázala se zapojit do společné zábavy, snad působila poněkud křečovitě a byla příliš orientována na výkon. To však neopravňovalo zdatného a oblíbeného chlapce, aby jí dlouhodobě fyzicky ubližoval. Jelikož ale ona byla zdatná a odvážná dívka, pokoušela se mu někdy postavit a vrátit mu způsobené příkoří, ovšem proti jeho brutalitě neměla šanci. Schytala od něj tvrdé rány a kopance. Nikdo se jí nezastal. Po takovém střetu často plakala. Rodiče a učitelé se nikdy o jejím trápení nedověděli. Obětí agresivity tohoto „gentlemana“ se krátkodobě staly dvě další dívky s výborným prospěchem.

Po příchodu nového žáka, který byl jednoznačně nejsilnější a přitom povahově mírný a jemný, násilí zmíněného chlapce ustalo.

Je zajímavé, že dívka, která se mi s tímto příběhem svěřila a kvůli níž jsem navázal spolupráci s mimořádně obětavou výchovnou poradkyní, si po delší době téměř na nic nevzpomněla. Její bolestivé vzpomínky byly vytěsněny mimo vědomou oblast.

11.14. Pro žáky

Co je to šikanování?

Za šikanování se považuje to, když jeden nebo více žáků úmyslně, většinou opakovaně ubližuje druhým. Znamená to, že ti někdo, komu se nemůžeš ubránit, dělá, co ti je nepříjemné, co tě ponižuje, nebo to prostě bolí. Strká do tebe, nadává ti, schovává ti věci. Ale může ti znepříjemňovat život i jinak. Pomlouvá tě, intrikuje proti tobě, navádí spolužáky, aby s tebou nemluvili a nevšímali si tě.

Později se otravování života stupňuje a zdokonaluje. Nastupuje fyzické násilí (bití, krádeže a poškozování věcí). Šikanování je vážná věc a v řadě případů bývá trestným činem.

Proč bývá člověk šikanován?

Není to proto, že by byl špatný, nebo proto, že by si to nějak zasloužil. Chyba není v něm, ale ve špatných vztazích mezi některými spolužáky. Převládá v nich bezohlednost a násilí.

Jak se můžeš bránit?

Když se ptali jednoho zoufalého žáka, proč o svém trápení neřekl rodičům, odpověděl: „Já nevím, když přijdu domů, tak se na to snažím nemyslet. A doufám, že už to bude lepší.“ Myslet si, že to bude lepší, je omyl. Nikomu nic neříct, je strkání hlavy do písku, které situaci jenom zhoršuje. Nevzdávej to a udělej následující:

- Obrat' se na učitele, kterému důvěřuješ. Může ti skutečně pomoci, bude ti věřit a neprozradí tě.
- Svěř se svým rodičům.
- V případě, že nenajdeš odvalu říct to ani svým rodičům, zavolej na pražskou Linku bezpečí, telefon 800 155 555 nebo 116 111. Bezplatně můžeš telefonovat z celé republiky. Nepotřebuješ k tomu peníze ani telefonní kartu. Tito lidé ti budou věřit, protože nejsi sám, komu se něco podobného děje.

12/ Postupy řešení při podezření na požití návykové látky

V případě, že má pedagog podezření na požití návykové látky žákem, je informován ředitel školy, popř. zástupce a následně metodik prevence.

Další postup řešení volí ředitel školy spolu s preventistou, třídním učitelem, rodičem a školním psychologem.

O každém řešení problému v oblasti sociálně patologických jevů je sepsán zápis, který je vložen do složky daného žáka.

1/ Co dělat, zjistíme-li u dítěte problém s alkoholem nebo jinou drogou

- spolupracovat s rodinou, aby rodiče brali zjištění vážně
- přetrhat vazby na nebezpečnou společnost
- spolupráce s odborníky -nabídka institucí psychosociální sítě v okolí, zabývající se touto problematikou /pro dítě i rodiče/

2/ Co udělat, když je dítě zjevně opilé nebo pod vlivem drog

- snaha odhadu stupně opilosti, míru intoxikace
- zjistit kdy, co a kolik toho dítě užilo
- zajisti dítě mimo dosahu ostatních žáků
- neprodleně informovat rodiče

- vyhledat lékaře nebo volat rychlou záchrannou pomoc /dítě je bezvládné, nedá se probudit, upadá do bezvědomí, chová se výrazně nepřiměřeně, hrozí těžká otrava, úraz, vdechnutí zvratků.../

13/ Spolupráce s ostatními organizacemi

Škola spolupracuje:

- školní psycholog
- Městský úřad Meziboří a Litvínov
- Pedagogicko-psychologická poradna Litvínov a Most
- Policie České republiky Meziboří
- Policie České republiky Litvínov a Most
- K- centrum Most
- SVP – Dyáda Most

Kontaktní místa a důležitá kontaktní telefonní čísla

- **LINKA BEZPEČÍ** - **116 111** – je určena dětem v těžkých životních situacích.
- **LINKA VZKAZ DOMŮ** - **116 111** – je určena dětem na útěku z domova.
- Internetová linka bezpečí pomoc@linkabezpeci.cz , chat.linkabezpeci.cz - je určena dětem v těžkých životních situacích prostřednictvím e-mailu nebo chatu.

RODIČOVSKÁ LINKA – **840 111 234** - poskytuje telefonickou krizovou intervenci a poradenství především **rodičům, prarodičům a ostatním členům rodiny z celé České republiky**. Nabízí pomoc v krizové situaci, která se týká dětí, dospívajících a mladých dospělých.

- Linka duševní tísně LDT Most 476 701 444
- www.mostknadeji.eu – protidrogová poradna
- Diakonie ČCE – Středisko sociální pomoci - Krušnohorská poliklinika – Občanská poradna Litvínov - tel. 417 638 954, 721 258 865; Sociální práce v ohrožených rodinách Litvínov – tel. 417 638 956, 739 244 692
- ldt.most@seznam.cz
www.k-centrum.com

PEPSY poradna most@pcsuk.cz 476 708 847

Středisko výchovné péče Most svpmost@volny.cz 476 704 017

Krizová telefonní linka k šikaně pro učitele, žáky a jejich rodiče: 286 881 059

www.nekuratka.cz – vhodné pro 1.st. – kouření

www.bezpecne-online.cz – bezpečný internet pro děti a rodiče

www.e-bezpeci.cz – bezpečný internet pro děti a rodiče

www.nebudobet.cz

www.zsmezibori.com

14/ METODIKA PRO RODIČE

14.1. JAK POZNÁM, ŽE MOJE DÍTĚ BERE DROGY?

Změnila se osobnost vašeho dítěte v poslední době v nějakém významném ohledu?

Má časté výkyvy nálad?

Straní se vás? Je zlostný nebo depresivní?

Tráví hodně času ve svém pokoji sám?

Ztratil zájem o školu a o vyučování, případně další aktivity, např. sport?

Zhoršil se jeho prospěch?

Přestal trávit čas se starými kamarády? Přátelí se s dětmi, které se vám nelíbí? Nesvěřuje se a nemluví o tom, kam chodí a co dělá?

Máte pocit, že se vám doma ztrácí peníze nebo věci (peníze potřebné na alkohol a drogy) nebo máte pocit, že má víc peněz, než byste očekávali?

Reaguje nepřiměřeně, když s ním mluvíte o alkoholu a o drogách nebo se snaží změnit téma?

Lže nebo podvádí?

Pozorujete fyzické příznaky užívání drog nebo alkoholu? Rozšířené nebo zúžené zornice?

Nejasné vyjadřování a myšlení?

Ztratilo vaše dítě zájem o koníčky? Ztratilo motivaci, nadšení a vitalitu?

Našli jste někdy důkazy užívání drog nebo alkoholu, prášky, lahve?

Zhoršil se vztah dítěte k členům rodiny?

Zdá se vaše dítě být nemocné, unavené a protivné ráno, po možném užití drog předešlý den?

Přestalo se vaše dítě o sebe starat, změnil se jeho styl oblečení?

Zdá se být méně soustředěný?

14.2. DOPORUČENÍ RODIČŮM, JEJICHŽ DÍTĚ MÁ PROBLÉMY S NÁVYKOVÝMI LÁTKAMI

Co dělat

Jestliže je dítě pod vlivem drog a hrozí otrava, neváhejte zavolat lékaře. Používání drog není trestné, a dítěti proto žádný soudní postih nehrozí.

S dítětem pod vlivem drog nemá smysl se hádat. Vážný rozhovor odložte na pozdější dobu. Nespoléhejte na zázračné okamžité řešení, ale spíše na dlouhodobou výchovnou strategii. Jejím základem je nepodporovat a neusnadňovat pokračující braní drog, naopak odměňovat každou změnu k lepšímu a povzbuzovat k ní.

To, že taková strategie nepřináší vždy okamžitý prospěch, ještě neznamená, že je neúčinná. Může se totiž jednat o příliš velký problém, jehož řešení vyžaduje více času a spojenců.

Získejte důvěru dítěte a naslouchejte mu. To je těžké, zvláště když říká a hlavně dělá z hlediska rodičů nesmysly a když hájí hodnoty pro rodiče nepřijatelné.

Vyslechnout dítě ale ještě neznamená přistupovat na jeho stanovisko.

Naučte se s dítětem o alkoholu a drogách mluvit. Bude-li dítě nějakou drogu obhajovat, vyslechněte ho, ale opatřete si protiargumenty.

Uvědomte si své možnosti. Dítě, které bere drogy nebo pije, bývá většinou nezralé a neschopné se o sebe postarat.

Může tisíckrát pohrdat názory rodičů, ale většinou si nedokáže opatřit základní prostředky k životu.

V tom je vaše šance a síla. Určitou základní péči jste sice povinni nezletilému dítěti poskytnout, ale mělo by cítit, že vaše péče je jiná, když se chová rozumně a když ne.

Cílem je, aby dítě pochopilo, že skutečná samostatnost předpokládá schopnost se o sebe postarat.

Vytvořte zdravá rodinná pravidla. Dítě by mělo vědět, jaké předvídatelné důsledky bude mít jeho jednání.

Mělo by mu být jasné, že je výhodnější, když se bude chovat přijatelně.

Jestliže dospívající není ochoten ke změně, měl by nést důsledky. To se samozřejmě netýká situací, kdy je ohrožen jeho život, např. při předávkování.

(Teprve až vážné problémy, které drogy způsobí, jsou často důvodem k léčbě a změně).

Předcházejte nudě. Musíte počítat s tím, že může být nutné trávit v prvním období s dítětem mnohem více času.

Měli byste mít přehled, kde je, co dělá, zamyslet se nad jeho denním programem a životním stylem.

Pomozte mu se odpoutat od nevhodné společnosti. To má pro překonání problému často podstatný význam.

Jestliže vám potomek tvrdí, že si s lidmi, se kterými dříve bral drogy, chce jenom pobýt nebo si povídat, buď lže, nebo podceňuje nebezpečí.

Někdy je možné uvažovat i změně prostředí.

Posilujte sebevědomí dítěte. Najdete a udržujte křehkou rovnováhu mezi kritickým postojem vůči chování dítěte / nelíbí se nám, že bereš drogy/ a respektem vůči jeho osobnosti a lásce k němu /"vážíme si tě jako člověka a záleží nám na tobě"/.

Je to těžké, je to však nutné. Stejně nutné je i oceňovat třeba drobné pokroky a změny k lepšímu.

Je také třeba vidět silné stránky dítěte, jeho možnosti a dobré záliby, které má možná z předchozí doby a na které se dá navázat.

Spolupracujte s dalšími dospělými. Velmi důležitá je spolupráce v rodině. Rodiče by se měli ve výchově problémového dítěte dokázat domluvit.

Jen tak totiž nebude dítě uzavírat spojení s tím rodičem, který mu právě víc povolí.

Důležitá je i spolupráce v rámci širší rodiny /babička/, spolupráce s léčebnými zařízeními, školou, případně dalšími institucemi.

Často až vážně míněná hrozba ústavní výchovy, nebo hrozba ohlášení krádeže v domácnosti na policii mohou přimět dospívajícího přijmout léčbu.

Osvědčuje se také, když rodiče dětí s těmito problémy spolu hovoří v rámci skupinové terapie nebo svépomocné organizace.

Dokáží se navzájem pochopit a předávají si užitečné zkušenosti.

Buďte pro dítě pozitivním modelem. K tomu je nutné, abyste myslel i na své zdraví a svoji tělesnou a duševní kondici a abyste měl kvalitní zájmy.

Neváhejte vyhledat profesionální pomoc pro sebe, jestliže dítě odmítá. V případě manželských nebo partnerských problémů se můžete např. obrátit na poradnu pro rodinu a mezilidské vztahy.

Pamatujte, že zvládnutím problému zvyšujete i šanci na ovlivnění dítěte.

Přístup k dítěti, které má problémy s alkoholem nebo jinou drogou, shrnuje anglické slovo "tough love". V češtině to znamená „tvrdá láska“.

Myslí se tím dobrý vztah k dítěti, snaha mu pomoci, ale zároveň cílevědomost a pevnost.

Čemu se vyhnout

Nepopírejte problém. Zbytečně by se tak ztrácel čas a rozvíjela se závislost na návykové látce. Neskryvejte problém. Někdo se za takový problém stydí a tají ho. Aby se dokázal v situaci lépe orientovat a citově i rozumově ji zvládat, měl by si naopak o problému s někým důvěryhodným a kvalifikovaným pohovořit.

Měl by také hledat spojence.

Neobviňujte partnera. Na to, abyste si vyřizovali s druhým rodičem dítěte staré účty a navzájem se obviňovali, není naprosto vhodná doba.

Minulost se změnit nedá, budoucnost naštěstí často ano.

Nehledejte v dítěti zneužívajícím drogy spojence proti druhému rodiči.

Nezanedbávejte sourozence dítěte zneužívajícího alkohol nebo jiné drogy. Sourozenci problémového dítěte jsou více ohroženi, problémem v rodině trpí a Vaši péči a zájem potřebují.

Nezanedbávejte bezpečnost dalších lidí v domácnosti, zejména malých dětí. Člověk pod vlivem alkoholu nebo drog jim může být velmi nebezpečný, i když by jim za normálních okolností neublížil.

Je také třeba myslet na to, aby se drogami, které dospívající domů přinesl, neotrávil další sourozenec.

Nefinancujte zneužívání drog a neusnadňujte ho. S tím souvisí i to, aby rodina zabezpečila cenné předměty a nenechala se okrádat.

Krádež nemusí uskutečnit samotné dítě, ale jeho "kamarádi", kterým dluží za drogy. Jestliže začalo dítě zneužívat pervitin nebo opiáty, bývá otázkou času, kdy se začnou ztrácet peníze a cenné předměty.

Nejde tu jen o majetek, ale také o okolnost, že ukradený majetek slouží špatné věci - totiž rozvoji závislosti. Argument, že by si dítě opatřilo prostředky jinak, např. prostitucí nebo krádežemi, neobstojí.

Pokud bude závislost pokračovat, je pravděpodobné, že k tomu dojde stejně.

Nedejte se vydírat. Vyhrožování fetováním, útekem, prostitucí nebo sebevraždou je častým a oblíbeným způsobem vydírání rodičů.

Ano, všechna tato rizika u závislých na drogách existují. Tím, že rodiče pod jejich tlakem ustupují, ovšem riziko nesnižují, ale zvyšují.

Nevyhrožujte něčím, co nemůžete nebo nechcete splnit.

Vyhněte se fyzickému násilí. Fyzické násilí většinou nevede k cíli. Často jen živí v dítěti pocit ukřivdnosti, vede k sabotování snah rodičů a k útekům.

Nejednejte chaoticky a impulzivně.

Nevěřte tvrzení, že má dospívající drogy pod kontrolou, případně, že snižuje dávky a že drogu brzy vysadí.

Bud'te připraveni na to, že dříve či později pravděpodobně přijde krize. Využijte ji a trvejte na změně životního stylu, případně na nějaké skutečně účinné formě léčby, jestliže není dospívající schopen zvládnout problém sám.

Do nekonečna neustupujte. Požadavek, aby lidé, kteří berou drogy, do vašeho bytu nechodili, je rozumný.

Nedělejte zbytečně "dusno". Parta a nevhodní přátelé by se tím stávali pro dítě ještě přitažlivější.

Nezabouchněte dveře navždy. I když dítě odejde, je dobré být připraven mu pomoci, pokud přijme určité podmínky.

Neztrácejte naději. Vaším tichým spojencem je přirozený proces zrání. I hrozivý problém se mnohdy podaří úspěšně zvládnout.

14.3. METODIKA K. NEŠPORA PROČ A JAK ODMÍTAT ALKOHOL A DROGY

Kdo neumí odmítat, není svobodný. Kdo si váží sám sebe, snaží se chemii vyhnout. Proč jsou drogy mladým lidem nabízeny?

Důvody: vždy ten, kdo nabízí drogu, sleduje svůj zisk. Je dobré si vždy položit otázku: "Proč mi to nabízí?" a také "Je to v mém zájmu?" Jak se alkohol a drogy nabízejí? Většinou: tvrzení, že se nic nestane, příp. lež „bude to fajn“ - / za krátké obluzení se však později platí utrpením/, časté je odvolávání se na to, že tak činí všichni, někdy též skrytý rozkaz „dáš si něco?“ či lichotící "dáte si pivo, dámy?", jehož cílem je ovšem číšníkův výdělek.

1. Odmítnutí vyhnutím se

Je dobré si najít zájmy a koníčky, které nejdou s alkoholem a drogami dohromady. Najít si také přátele, kteří se alkoholu a drogám vyhýbají. Tak se člověk nebude často dostávat do situací, kde musí odmítat.

2. Nevidím, neslyším

Nabídku prostě ignorovat, situaci ukončit, odejít.

3. Řeč beze slov

Zavrtění hlavou, odmítavý výraz tváře, rychlé ukončení situace.

4. Prostě říci NE!

Podle úspěšné kampaně v USA "Prostě řekni NE!" na nabídku energická odpověď NE! bez jakéhokoliv vysvětlování.

5. Odmítnutí s vysvětlením

Je třeba jasně rozlišit, že neodmítám toho, kdo nabízí, ale to, co nabízí, tj. drogu. Vysvětluji, proč drogu odmítám.

6. Porouchaná gramofonová deska

Jedna z technik asertivity, opakování stále jedné věty. Nic se nevysvětluje, nevede se dialog. Opakuje se např. slovo "nechci" apod.

7. Odmítnutí protiútokem

Nabízející se někdy snaží snižovat sebevědomí toho, komu nabízí drogu, např. "Napij se a nedělej ze sebe kdovíco" apod.

Místo omlouvání se a vysvětlování lze přejít do protiútku, např. "Ty zrovna rumu nejlepší reklamu neděláš" apod.

8. Nabídnutí lepší možnosti

Záleží-li nám na druhém, nabídneme mu lepší možnost a uvidíme, o co mu vlastně jde. Např. se mohu vyhnout oslavě, kde se asi bude fetovat a místo toho pozvat přítelkyni do kina apod.

9. Odmítnutí jednou pro vždy

Vhodné použít tam, kde chceme předejít dalšímu nabízení či přemlouvání v budoucnu. Lze kombinovat předešlé způsoby, nebo jednoduše vyjádřit své stanovisko, např. "Nefetuju ze zásady" či "Dík, já nekouřím".

10. Odmítnutí jako pomoc

Odmítáním drog člověk zároveň pomáhá ostatním, aby byli lepší. Osobní příklad muže ostatní přimět k zamyšlení, člověk se může stát osobností, se kterou druzí nemanipulují, ale která sama udává tón. Lze nabízet i skutečnou pomoc, např. místo uklidňujících prášků před písemkou mohu spolužákovi pomoci se naučit obtížnou látku.

Vypracovala: Mgr. Martina Procházková

Aktualizovala: Mgr. Irena Patková, školní metodik prevence
31. 8. 2022